1977
ژىل
فېۋرال
№4 (6)
باھاسى
2 تيىن

ياشىسۇن ئازاتلىق، دوستلۇق ۋەتىنى — تەڭلىككە يول ئاچقان سوۋېت ئېلى!

بىزنىڭ ۋەتەن

چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش سوۋېت «ۋەتەن» جەمىيىتى قازاقستان شوبىسىنىڭ گېزىتى.

ئاق جايىقتىن ئالتايغا قەدەر

شىمالىي قازاقستان ئوبلۇسى. كوسموناۋت بىكوۋسكىي نامىدىكى سوۋخوزنىڭ كومباينچىسى، لېنىن ۋە ئەمگەك قىزىل تۇغى ئوردېنلىرىغا سازاۋەر بولغان مېخانىزاتور لاتىپ قوڭقاروۋنىڭ نامى پۈتكۈل ئوبلۇستا مەلۇم.

سۈرەتتە: خەلىق تەرىپىدىن يەرلىك ھاكىمىيەت ئورگانىغا سايلانغان لاتىپ قوڭقاروۋ يېزا سوۋېتىنىڭ مەجلىسىدە.

بىيىل سوۋېت دولىتىنىڭ مەيدانغا كەلگىنىگە ئاتمىش ژىل تولىدۇ. بۇ شانلىق مەيرەمنى ئېلىمىزدىكى خەلىقلەر بىلەن بىللە، جاھاندىكى بارلىق تەرەققىيپەرۋەر ئىنسانلار، جۈملىدىن چەت ئەللەردىكى بىزنىڭ ھەققانىي دوستلىرىمىز بىلەن ئىزگۈ نىيەتلىك ۋەتەنداشلىرىمىزمۇ نىشانلايدۇ.

ئوكتەبر ئېگى ئاتقىنىغا ئاتمىش ژىل! تارىخىي جەھەتتىن بۇ قىسقىلا ۋاقىت بولسىمۇ، لېكىن بۇ ئاز ۋاقىت ئىچىدە، جانىجان ۋەتىنىمىز ئېرىشكەن بۈيۈك غالىبىيەتلەر نوقتەئىي نەزەرىدىن ئەسىرلەرگە باراۋەردۇر. ئېۋا دەرياسى قىرغاقلىرىدىن ئاتقان تاڭنىڭ شولىلىرى پايانسىز دىيارىمىزنىڭ ھەر جايلىرىغا تەكشى تارالدى. نەتىجىدە، ئىنسانىيەت تارىخىدا يېڭى زامان باشلاندى. يېڭى ھاكىمىيەت ئەڭ ئاۋال تېچلىق شارىنى مەيدانغا ئاتتى.

بىز قولغا كەلتۈرگەن ئەڭ چوڭ مۇۋاپپەقىيەتلىرىمىز خەلىق ئېگىلىگىنىڭ مىسلى كۆرۈلمىگەن دەرىجىدە يۈكسىلىشىدىن ئىبارەتتۇر. ئوتكەن ژىلى مەملىكىتىمىزنىڭ مىللىي دارامىتى بۈگۈندىن ئاتمىش ژىل ئاۋالقى دەرىجىدىن 65 ھەسسە ئوسكەنلىگىنى ئىجاتكار خەلقىمىز مەغرۇرلۇق بىلەن تىلغا ئالدۇ. ئاتمىش ژىل ئىلگىرى، بىر ژىل ئىچىدە ئىشلەپ چىقىرىلىدىغان مەھسۇلاتلارنى بۈگۈنكى كۈندە بىزنىڭ سانائەت كارخانىلىرىمىز بارـ يوقى ئىككى يېرىم كۈندىلا ئىشلەپ چىقىرىدۇ.

پۈتكۈل جاھان سانائەت مەھسۇلاتىنىڭ بەشتىن بىر قىسمى بىزنىڭ ئېلىمىزدە ئىشلەپ چىقىرىلىدۇ. چويۇن، پولات، نېفت، تومۇر، مارگانېس، خروم مەدەنلىرى جەھەتىدىن، شۇنداقلا كومۇر، تسېمېنت، تراكتور، تېپلوۋوز، پاختا ۋە باشقا ئورغۇنلىغان مەھسۇلاتلارنى ئىشلەپ چىقىرىش جەھەتتىن سوۋېت ئىتتىپاقى دۇنيا بويىچە ئالدىنقى ئورۇندا كەلمەكتە.

ئېلىمىزدە ئاچارچىلىق بىلەن گادايلىق، ئىشسىزلىق بىلەن ساۋاتسىزلىق، شۇنداقلا ئىجتىمائىي ئېزىلىش بىلەن مىللىي ئېزىلىشلەر مەڭگۈ يوقىتىلدى. تۇرۇشلۇق ئوي مەسىلىسى ئەڭ مۇرەككەپ ئىجتىمائىي مەسىلىدۇر. ھازىرقى ۋاقىتتا بىزنىڭ ۋەتىنىمىزدە. ھەر ژىلى پايدىلىنىشقا بېرىلىۋاتقان تۇرۇشلۇق ئويلەرنىڭ ئومۇمىي مەيدانى كوناروسسىيادىكى تۇرۇشلۇق ئوي فوندىدىن نەچچە ھەسسە ئارتۇقتۇر.

دېخانچىلىق، پەنـ مەدەنىيەت، ئىجتىمائىي تۇرمۇش ساھاسىدا ئېرىشكەن مۇۋاپپەقىيەتلىرىمىز ھەر كىمنى شاتلاندۇرىدۇ. لېكىن ئۇتۇقلاردىن باش ئاغرىتاش سوۋېت كىشىلىرىگە خاس ئادەت ئەمەستۇر. بۈيۈك مەيرەمنى ئەمگەك ساھاسىدا يېڭى ئۇتۇقلار بىلەن كۈتۈپ ئېلىش سوۋېت خەلقىنىڭ ياخشى ئەنئەنىسى بولۇپ قالدى. شۇڭلاشقا بۇ كۈنلەردە پۈتكۈل مەملىكىتىمىزدە، جۈملىدىن ئاق جايىق قىرغاقلىرىدىن تا ئالتايغىچە كەتكەن بىپايان قازاق توپرىقىدىكى كارخانىلاردا، كولخوزـ سوۋخوزلاردا جوشقۇن ئەمگەك سادالىرى ياڭراپ، ئەمگەكچىلەر بۈيۈك مەيرەمگە مۇناسىپ ھەدىيەلەر ھازىرلىماقتا.

گېزىتىمىزنىڭ بىرىنچى سەھىپىسىدىكى خەۋەرلەر ۋە سۈرەتلەر ئەينە شۇ مەيرەم تەرەددۇتلىرىنى تەسۋىرلەيدۇ.

تالدىقورغان ئوبلۇسى. كىروۋ رايونىغا قاراشلىق مۇسابېك بامىدىكى سوۋخوزنىڭ «ژالىن» ناملىق قوي ئوستۇرگۈچى ياشلار بىرىگادىسى ژىلدىن ژىلغا ياخشى نەتىجىلەرگە ئېرىشمەكتە.

سۈرەتتە: ياش چارۋىچىلارنىڭ يېتەكچىسى بىغايشا جاباغنوۋا.

ئۇستـ كامېنو گورسك شەھىرىدىكى تىتانـ ماگنىي كومبىناتى رەڭلىك مېتاللۇرگىيە ساھاسى بويىچە يېتەكچى سانائەت ئورۇنلىرىدىن ھېساپلىنىدۇ. ئۇ، بۈنۈگۈندىن ئون بىر ژىل بۇرۇن پايدىلىنىشقا بېرىلگەن بولۇپ، ھازىر ئىشلەپ چىقىرىش مەدەنىيىتى يۈكسەك كارخانا دېگەن نامغا ئېگە بولدى. بۇ ھورمەتكە مېتاللۇرگلار ئوز ئەمگىگىنىڭ مېۋىلىك ھەم سۈپەتلىك بولۇشى، شۇنداقلا ئىشچىلارنىڭ تۇرمۇش شارائىتلىرىنىڭ ياخشىلىنىشى تۈپەيلى ئېرىشتى.

ئوتكەن بەش ژىللىقتا كومبىنات 17 قېتىم پۈتۈن ئىتتىپاق ۋە جۇمھۇرىيەتلىك مۇكاپاتلارغا سازاۋەر بولدى.

سۈرەتتە: بىرىنچى سېختىكى ئۇستا ئى. سۇلېيمېنوۋ (سول تەرەپتىن ئىككىنچى) رەھبەرلىگىدىكى مېتاللۇرگلار.

گۇرىيېۋ ئوبلۇسى. بۇرغۇلۇغۇچى ئۇستا ناسى سېيىسپىنالىيېۋ رەھبەرلىگىدىكى نېفت ئىزدەش گرۇپپىسى نېفتنىڭ ئاھايىتى باي مەنبەلىرىنى تېپىپ دولەت بايلىغىنى كوپەيتىشكە مۇناسىپ ھەسسە قوشۇپ كەلمەكتە. ھازىر ئۇلار ئېلىمىزنىڭ شانلىق تويىنى لايىق كۈتۈپ ئېلىش ئۈچۈن ئاۋام خەلقىمىز كەبى قىزغىن ئەمگەك قىلىپ، بۈيۈك ئوكتەبر مەرىكىسگە چوڭ سوغاـ نەچچە مىڭ سوملۇق خىراجەت ئىختىسات قىلماقچى.

سۈرەتتە: ئىلغار نېفتچىلار (ئوڭدىن سولغا) ش. سىمائىلوۋ، ن. مادېنوۋ، ۋ. قۇسائىنوۋ، ۋ. كالىتوۋ، يېسېنوۋ، م. نورۇنباساروۋلار.

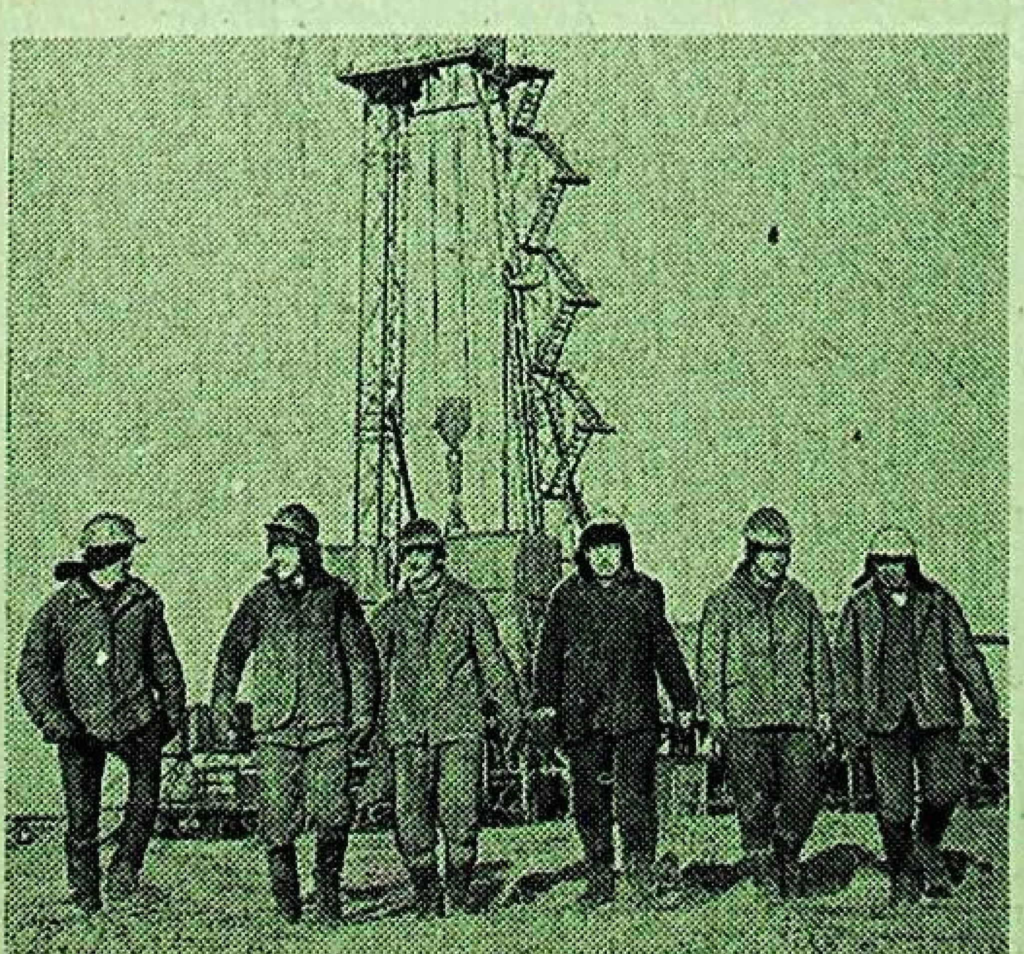

قاراغاندا شەھىرى. ئوكتەبرنىڭ 50 ژىللىغى نامىدىكى خاڭدا ئوتكەن بىر ژىل ئوزىدىلا 3 مىللىون 600 مىڭ توننا كومۇر چىقىرىلدى. ئونىنچى بەش ژىللىقنىڭ بىرىنچى ژىلىدا ك. كورپېبايېۋ باشقۇرغان خاڭچىلار ئالاھىدە كوزگە چۈشتى. ئۇلار ۋەتەنگە مەجبۇرىيەتتىن ئاشىقىرى 500 توننا كومۇر بەردى. بۇنىڭ ھەممىسىگە خاڭچىلار ئەمگىگىنى توغرى تەشكىل قىلىش، تېخنىكا ۋاسىتىلىرىدىن، ئاۋتوماتىكادىن كەڭ پايدىلىنىش، شۇنداقلا ئەمگەكنى [illegible] خەتەرسىز ئويۇشتۇرۇش تۈپەيلى ئېرىشىلدى.

سۈرەتتە: ئىلغار خاڭچىلار ت. بايېنوۋ، ر. يانكي ۋە م. تانايېۋلار.

ئاق گۈرۈچنىڭ پىرى

سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى نامىنى ئىككى قېتىم ئالغان ئىبراي ژاقايېۋ توغرىسىدا ئېيتىشقا ئەرزىگىدەك رىۋايەت بىلەن ھەقىقەت كۆپ. يېشى سەكسەندىن ھالقىپ، ھۆرمەتلىك دەم ئېلىشتا بولسىمۇ، ئۇنى پات-پاتلا شاللىقلاردىن، شاگىرتلىرىنىڭ ئارىسىدىن ئۇچرىتىش مۇمكىن. قىزىلئوردا ئوبلۇسى شىيېلى رايونىدىكى «قىزىل تۇغ» كولخوزىدا كۆپ يىللار مابەينىدە زۋېنو يېتەكچىسى بولۇپ، شۇ چاغلاردا گۈرۈچنىڭ ھەر گېكتارىدىن بېھىساپ ھوسۇل ئالغان بۇ پېشقەدەم دېھقاننىڭ نامى پۈتكۈل ئىتتىپاققا، ھەتتا ئالەمگە مەشھۇر بولدى. ئەچچە قېتىم قازاقستان س س ر ئالىي سوۋېتىنىڭ دېپۇتاتلىقىغا سايلاندى. كۆرپە ۋە باشقا ئەللەرنى زىيارەت قىلىپ، كۆپنى كۆرگەن بوۋاينىڭ ئۇزاق يىللىق ئەمگەك تەجرىبىسى كۆپچۈلۈكنىڭ مەكتۇپىگە ئايلاندى. ژاقايېۋچىلار سىر دەريا بويىدا پەيدا بولۇپ، چوڭقۇر يىلتىز تارتماقتا. ياخشىدىن شاراپەت دېگىنى موشۇ ئەمەسمۇ! ئۇنىڭ شەرىپىگە ژۇتىدا ھەيكەل ئورنىتىلىپ، ئۇنى خەلق «ئاق گۈرۈچنىڭ پىرى»، «ئېكىنزارلار ئەللامىسى» دەپ ئاتىشىمۇ بىكار ئەمەسدە!

ژاقايېۋنىڭ ئىزى بىلەن مېڭىپ، گۈرۈچتىن مول ھوسۇل يېتىشتۈرۈۋاتقانلار بارغانسىرى كۆپەيمەكتە. مۇنداق ئىز باسارلار ھەرىكىتى ئەللىكىنچى يىللاردىن تارتىپ گۈرۈچ ئۇستۈرگۈچلەر ئارىسىدا كەڭ يېيىلىپ كېلىۋاتىدۇ. ژۇتدىشى، سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى زامىرە ئېرژانوۋا، «ئېگىپەكشى» سوۋخوزىدىكى سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى، س س س ر ئالىي سوۋېتىنىڭ دېپۇتاتى، تۇلبالا ئالتايباييېۋا، «كوممۇنىزم» كولخوزىدىكى شىرىنگۈل قازانباييېۋا ئەينە شۇلار جۈملىسىدىندۇر. سوتسىيالىستىك ئەمگەك قەھرىمانى نېپىپاي ئەپرېزوۋ، قازاقستان س س ر ئالىي سوۋېتىنىڭ دېپۇتاتى كۆلەش ئەسمووۋا كەبى ئامايەلدىلەر ئىبراي ئاقساقالنىڭ شاگىرتلىرىدۇر.

خەلق ئارىسىدا «يالغۇز ئاتنىڭ چېڭى چىقماس» دېگەن سۆز بار. بۇ تەمسىل ئىبراي بوۋىنىڭ يادىدىن ھېچقاچان چىقمايدۇ، ئۇ ھەمىشەم ئۆزىگە ئىز باسار ئىزدەپ، ياش دېھقانلارغا غەمخورلۇقنى ئايىمىغان ئادەم. «ئاتىغا قاراپ ئوغۇل ئۆسىدۇ» دېگەندەك، سىر مارجىنىنى ئۇستۈرۈشكە پۈتكۈل ئوبلۇس ياشلىرى مېھىر قويغان. ئوبلۇستا ئىبراي ژاقايېۋنىڭ «ئەمگەك شاھادەتنامىسى» بەلگۈلەنگەن بولۇپ، ئۇنى ھەر يىلىنىڭ يەكۈنى بويىچە تەن-

ياش كەلسە - ئىشقا

«ياش كەلسە- ئىشقا» دەيدۇ خەلق. شەمەي ئوبلۇسى، چۇبارتاۋ رايونىدىكى كومسومول- ياشلار ئۆزلىرىنىڭ پىداكارانە ئەمگىگى بىلەن خەلقنىڭ موشۇ دانا سۆزىنى ئەستىقلىدى. ئۇلار قازاقلارنىڭ ئاتا كەسپى بولغان قوي چارۋىچىلىقىنى ھازىرقى زامان تەلىۋىگە لايىق تەرەققىي ئەتكۈزۈش يولىدا چوپان ئاتا تايىغىنىڭ مۇناسىپ ۋارىسلىرىدىن بولۇپ قېلىش مەخسىتىدە يېڭى تەشەببۇسلارنى ئوتتۇرىغا قويدى، ئۇلارنىڭ موشۇ ئىزگۈ تىلەكلىرىگە بۈگۈنكى كۈندە پۈتكۈل جۇمھۇرىيىتىمىز، ھەتتا پۈتۈن سوۋېتلەر ئىتتىپاقىنىڭ جاي- جايلىرىدىكى قوي ئۇستۈرگۈچلەر قىزغىن ئاۋاز قوشماقتا.

تىلەك ئىقسانوۋ (سۈرەتتە) مانا شۇ تەشەببۇسكارلارنىڭ بىرى. تۆۋەندىكى ماقالە تىلەك باشقۇرغان ياشلارنىڭ ئەمگىگى، تۇرمۇشى ھەققىدە ھېكايە قىلىدۇ.

بىز سوۋخوز مەركىزىدىن پېشىن ۋاقتى بىلەن چىقىپ، «قىزىل شۇڭقارلار» بىرىگادىسىنىڭ شەھەرچىسىگە كەچكە يېقىن يېتىپ كەلدۇق. ھەشەمەتلىك ئۆيلەر ئېلېكتر شولىسىدا ژىراقتىن كۆز تارتىدۇ. ئېرىراقتا ئاق خىشتىن سېلىنغان قوي قوتانلىرى تىزىلىپ قەد كۆتىرىپ تۇرىدۇ.

ئوتارلىرىنى تېخى يېڭىلا جايلاشتۇرۇپ، ياتاقخانىلارغا قايتقان ياشلار بىزنى ئىللىق چىراي قارشى ئالدى. ئۇستاز بىرىگادىر تىلەك ئىقسانوۋ سالاملاشقاندىن كېيىن ئۆيگە تەكلىپ قىلدى.

بۇنىڭدىن ئالتە يىل ئىلگىرى، چۇبارتاۋلىق ياشلار: «قوي ئۇستۈرۈش - ياشلارنىڭ ئىشى» دېگەن ھەرىكەتنىڭ تەشەببۇسكارى بولغاندا، تىلەك ئىقسانوۋ بۇ ئىشنى ئاكتىۋ قۇۋۋەتلەپ چىقتى. ئۇ دەسلەپ «تۇلپار» ناملىق ياشلار قوي ئۇستۈرۈش بىرىگادىسىنىڭ يېتەكچىسى بولدى. ۋىجدانلىق ئەمگىگى بىلەن ئۆز تەڭتۇشلىرىگە ئۈلگە كۆرسەتتى. داڭقى پۈتكۈل ئوبلۇسقا تارقالدى. لېنىن كومسومولى مۇكاپىتىنىڭ لائۇرىياتى بولۇپ، ئەمگەك قىزىل تۇغى ئوردېنى بىلەن مۇكاپاتلاندى. ئۇ ئىشتىن بوش ۋاقىتلىرىنى قولدىن بەرمەي ئۆزىنىڭ ئالىي ئىستەكلىرىگە ئېرىشىش مەخسىتىدە شەمەيدىكى مال دوختۇرلۇق ئىنستىتۇتىدا سىرتتىن ئوقۇيدۇ.

«قەدىمىڭ قۇتلۇق بولسۇن!» دېدۇق بىز ئۇنىڭغا.

بىز بىلەن سەپەرگە بىللە چىققان سوۋخوز پارتىيە كومىتېتىنىڭ سېكرېتارى ك. جازىغانوۋ يول ئۈستىدە: «قىزىل شۇڭقارلار» بىرىگادىسى تېخى يېقىندىلا تەشكىل قىلىندى. ئۇ، ئوتتۇرا مەكتەپنى تاماملىغان قىز- يىگىتلەردىن تەركىپ تاپتى،- دەپ ئەسكەرتتى.

مانا ياش چارۋىچىلار ئۈچۈن ئېچىلغان قىزىل بۇلۇڭ. يوپ-يورۇق، ئازادە زالغا كىرسىڭىز، چىققىڭىز كەلمەيدۇ. شكافلاردا قاتار- قاتار تىزىلغان كىتاپلار، مەخمەل يېپىلغان ئۈستەلدە گېزىت- ژۇرناللارنىڭ يېڭى سانلىرى،

قازاقستان س س ر پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ ئاكادېمىگى. ئىسمەت كېڭېسبايېۋ تۈركىشۇناسلارنىڭ پۈتۈن ئىتتىپاق كونفېرېنسىيەسى قاتناشچىلىرى بولغان مەشھۇر ئالىملار ئارىسىدا (سول تەرەپتىن ئۈچىنچى) سۈرەتتە: (ئوڭدىن سولغا) شىرالىيېۋ (ئەزەربەيجاندىن)، پروفېسسور گۇننار ياررىنگ (شۋېتسىيەدىن)، پروفېسسور ئېلزا لاۋدېسىر تاۋتاس (ئامېرىكا قوشما شتاتلىرىدىن)، پروفېسسور تەلەت تېكىن (تۈركىيەدىن) پروفېسسور ئېدوارد ترىيارسكىي (پولشادىن).

ئاكادېمىك كېڭېسبايېۋ

قازاق تىلى كۆپ ئەسىرلىك تارىخقا ئىگە، قېدىمىي تىللاردىن بولسىمۇ، ئۇنىڭ ئىلمىي تەتقىقات قىلىنىشقا باشلانغىنىغا بىر ئەسىردىن سەللا ئاشتى. زامانىۋىي قازاق تىلى بىلىمىنىڭ مەيدانغا كېلىشى ۋە رىۋاجلىنىشى سوۋېت تەلىمىنى ئالغان مىللىي تىل مۇتەخەسسىسلىرىنىڭ ئىسمىلىرى بىلەن زىچ باغلىقتۇر. بۇ خۇسۇستا بىز قازاق تىلىنىڭ دەسلەپكى پروفېسسورى، ھازىرقى تىل بىلىمدانلىرىنىڭ كۆپچىلىگىنىڭ ئۇستازى قۇدايبېرگېن قۇۋان ئوغلى ژۇبانوۋنىڭ نامىنى تىلغا ئالىمىز. 20- 30- يىللاردا قازاق تىل بىلىمى يېڭىدىن شەكىللىنىۋاتقان بىر پەيتتە ق. ژۇبانوۋ بىلەن بىللە مىللىي مەكتەپلەر ئۈچۈن ئانا تىلدىن دەرىسلىكلەر تۈزۈش، ئېلىپبە ۋە ئىملا مەسىلىلىرىنى بىر قېلىپقا چۈشىرىش، ئاتالغۇلار قوبۇل قىلىش پرىنسىپىنى ئېنىقلاش جەھەتتىن كۆپلىگەن ئىشلارنى ئەمەلگە ئاشۇرغان ئالىملارنىڭ بىرى بۈگۈن يەتمىش ياشقا تولغان، قازاقستان پەنلەر ئاكادېمىيەسىنىڭ ئاكادېمىگى پروفېسسور ئىسمەت كېڭېسبايېۋدۇر.

ئاكادېمىك كېڭېسبايېۋ تىل بىلىمىدە قەلەم تەۋرەتمىگەن بىرەرمۇ ساھاسى يوق. ئالىمنىڭ يۈزدىن ئوشۇق ئىلمىي ئەمگىگى، قازاق تىل بىلىمىنىڭ فونېتىكا، لېكسىكا، گراممىاتىكا بابلىرىغا بېغىشلىنىش بىلەن بىللە، قازاق تىلىنىڭ تارىخىنى ۋە سۆزلەرنىڭ ئېتىمولوگىيەسىنى، تەرجىمە مەسىلىسىنى ۋە تىللارنىڭ ئۆز ئارا مۇناسىۋىتىنى، تىل مەدەنىيىتى مەسىلىلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بولۇپمۇ قازاق تىلى بىلىمىدىكى ئىككى چوڭ ساھانىڭ- قازاق تىلى فونېتىكىسى ۋە فرازېئولوگىيەسىنىڭ چوڭقۇر ھەم ئەتراپلىق تەتقىقات قىلىنىشى ئاكادېمىك ئىسمەت كېڭېسبايېۋنىڭ ئىسمى بىلەن زىچ باغلىنىشلىقتۇر. ئالىمنىڭ قازاق تىلىنىڭ فونېتىكىلىق قائىدىلىرىنى خاراكتېرلەشكە بېغىشلانغان تەتقىقاتلىرى 1948- 1949- يىللاردىن تارتىپ چوڭ ھەجىملىك ئىلمىي ماقالىلار سۈپىتىدە ئىلمىي ژۇرناللار سەھىپىلىرىدە ئۈزۈلمەي بېسىلىپ كەلدى. بۇ تەتقىقاتلارنىڭ خۇلاسىسى «ھازىرقى قازاق تىلى» ناملىق ئىلمىي گراممىاتىكىلارنىڭ فونېتىكا بۆلۈمى سۈپىتىدە 1954- ۋە 1962- يىللىرى يورۇققا چىقتى.

ئېسبېك تۈركىشۇناسلىقتا قازاق تىلى فرازېئولوگىيەسىنىڭ تەتقىقاتىغا يېڭى يول ئېچىپ، ئەتىجىدە مۇرەككەپ ۋە شۇ كەمگىچە ئېچىلمىغان خۇلاسىلارنى چىقاردى.

ئاكادېمىك ئى. كېڭېسبايېۋنىڭ لېكسىكوگرافىيە ساھاسىدىكى ئەمگەكلىرىمۇ ئاز ئەمەس. ئۇ كېيىنكى يىللاردا ئەشىردىن چىققان ئىككى تىللىق، ئىزاھات، ئورفوگرافىيەلىك، لىنگۋىستىكىلىق لۇغەتلەرنى تۈزۈشكە ۋە تەھرىرلەشكە بىۋاستە قاتنىشىپ كېلىۋاتىدۇ. ئالىمنىڭ يەنە بىر مۇنچە ئەمگەكلىرى قازاق ئەدەبىي تىلىنىڭ تارىخى، رۇس تىلىنىڭ قازاق تىلىغا بەرگەن ئىجابىي تەسىرى، تىل مەدەنىيىتى مەسىلىلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئىسبېكنىڭ ئەمگەكلىرى ئىلمىي جەھەتتىن ئاساسلىق ئىسپات قىلىنىشى، ئېنىق ۋە باي ھۆججەتلەرگە تايىنىش ئاساسىدا يېزىلىشى ۋە ئەزەرىيەۋىي چوڭقۇرلۇغى بىلەن پەرىقلىنىدۇ. بۇ ھال ئاۋتورنىڭ بىلىم دايىرىسىنىڭ كەڭلىگىدىن شۇنداقلا ئۇنىڭ ھەقىقى ئالىملارغا خاس كۆزەتكۈچلىگىدىن دالالەت بېرىدۇ.

ئى. كېڭېسبايېۋ ئىلمىي ئىشلارنى تەشكىلاتچىلىق بىلەن ماھىرانە باغلاشتۇرۇپ ئېلىپ بارىدىغان ئالىم. ئۇ كۆپ يىللاردىن بېرى ئاكادېمىيەنىڭ ۋىتسى- پرېزىدېنتى، ئىجتىمائىي پەنلەر بۆلۈمىنىڭ ئاكادېمىك-سېكرېتارى خىزمىتىنى بەجەردى. كېيىنكى ژىگىرمە يىلدىن كۆپرەك ۋاقىت مابەينىدە تىل شۇناسلىق ئىنستىتۇتىنىڭ دىرېكتورى.

ئىسمەت كېڭېسبايېۋ- مەملىكىتىمىزگە مەشھۇر تۈركىشۇناس ئالىم. ئۇ تۈركىيشۇناسلارنىڭ سوۋېت كومىتېتىنىڭ ئەزاسى، پۈتكۈل ئىتتىپاق «سوۋېتسكايا تۈركولوگىيە» ژۇرنالى تەھرىر ھەيئىتىنىڭ ئەزاسى.

ئاكادېمىك ئى. كېڭېسبايېۋ جەمىيەت ئىشلىرىغا پائال قاتنىشىپ كەلمەكتە. ئۇ، چەت ئەللەردىكى ۋەتەنداشلار بىلەن مەدەنىي ئالاقە باغلاش سوۋېت «ۋەتەن» جەمئىيىتى قازاقستان شۆبىسىنىڭ رەئىسىدۇر.

ئىسمەت كېڭېسبايېۋنىڭ بۇ ساھادىكى خىزمىتىنىڭمۇ ئۈنۈملۈك بولۇشىغا چىن ژۈرەكتىن تىلەكداشىمىز.

يېقىندا س س س ر ئالىي سوۋېتىنىڭ پەرمانىغا بىنائەن فىلولوگىيە پەنىنى تەرەققىي ئەتتۈرۈشكە، ئىلمىي كادىرلار تەييارلاشقا سىڭدۈرگەن زور ئەمگىگى ئۈچۈن ھەم يەتمىش ياشقا تولۇشى مۇناسىۋىتى بىلەن ئاكادېمىك ئىسمەت كېڭېسبايېۋ لېنىن ئوردېنى بىلەن مۇكاپاتلاندى.

ب. ئەبىلقاسىموۋ،
فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ كاندىداتى.

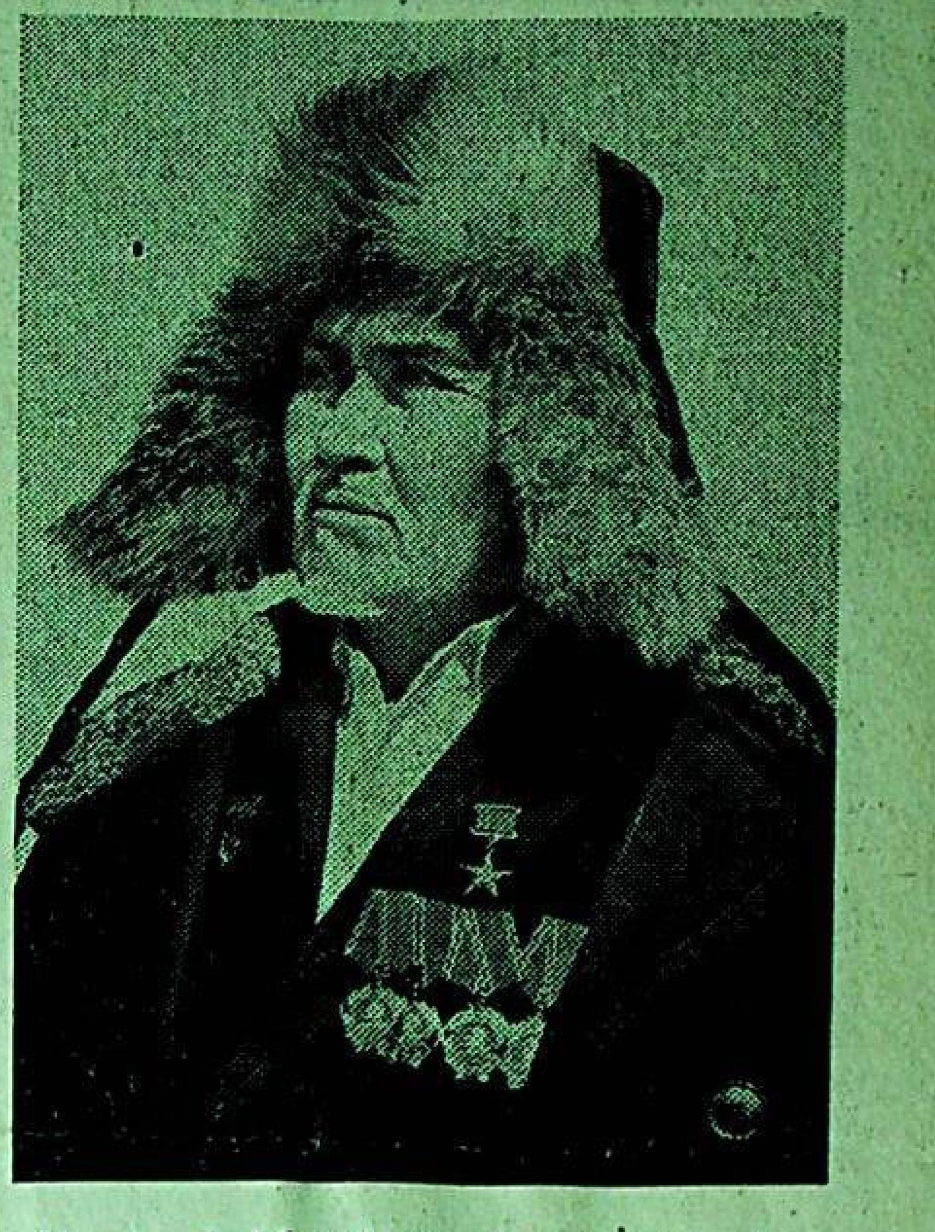

سۈرەتتە: مەشھۇر دېخان، گۈرۈچ ئوستۇ-
رۇشنىڭ داڭلىق ماھىرى ئىبراي ژاقايېۋ.

تەبىئىلىك تۈردە ياشلارغا ئاقساقالنىڭ ئۆزى تاپ-
شۇردى. گۈرۈچتىن مول ھوسۇل يېتىشتۈرگەن
غالىپلارغا ژاقايېۋ نامىدىكى موكاپاتلارنى تاپ-
شۇرۇش ئەنئەنىگە ئايلاندى.

بۈگۈنكى ياشلارنىڭ پىداكارانە ئەمگىكىگە
زوقلانغان پېشقەدەم دېخاننىڭ شاتلىقى چەك-
سىز. مول ھوسۇل تۇغىنى تىككەن ئىبراي
دوگى»، «ئىبراي ئارىلى» دەپ ئاتالغان شال-
لىقلار كۆپكە مەلۇم. ياشلار ئارىسىغا كەڭ تار-
قالغان «ژاقايېۋچىلار ناخشىسى» سىر بويىدا
مەغرۇر ياڭرايدۇ.

رايون مەركىزىدە 1972- ژىلى ئېچىلغان
جۇمھۇرىيەتلىك ژاقايېۋچىلار مەكتىۋىدە ھەر
ژىلى يۈزلىگەن گۈرۈچ ئوستۇرگۈچى دېخانلار
بىلىم ئالىدۇ. گۈرۈچنىڭ ئاگرو تېخنىكىسىنى
ئۆگىتىدىغان مەركەزگە ئايلانغان، ئەمگەك ھايا-
تىغا يوللانما بەرگۈچى بۇ بىلىم ئوچىقىدىن
«ئۇچۇم» بولۇۋاتقانلار دائىرىسى بارغانسىرى
كېڭەيمەكتە.

ياشلىقىنى ئوتمۈشنىڭ مۇڭ- زارى بىلەن
ئوتكۈزگەن ئىبراي يېڭى زاماندا قايتا ياشىرىپ،
كۆپىنىڭ ئىززەت- ھورمىتىگە ئىگە بولدى. ئۇ
پەقەت ئەمگەك ئارقىلىقلا ئابرويغا ئېرىشىش
مۇمكىن ئىكەنلىكىنى چۈشەنگەچكە ھالال تەر
توكۈپ ئىشلىدى. دەسلەپ قولىغا كەتمەن،
گۈجەك تۇتۇپ يەرگە ئىشلىگەن ئىبراي پەي-
دىن- پەي تېخنىكىنى ئىگىلىدى. ئۇ بۇ ھەقتە
مۇنداق دەيدۇ:

-مەن ئوز ژۇتۇمنىڭ بۇرۇنقى قىياپىتىنى
كوز ئالدىمغا كەلتۈرىمەن. قىڭغايغان ئويلەر،
چاڭ-توپا توزىغان كوچىلار، كەتمەن، گۈجەك،
ژىرتىق چاپان، ژىغلاپ ئاققان ئېرىقتىن باشقا
نېمىنى كوردۇق؟ سوۋېت زامانىدا بولسا ھەر-
خىل تراكتورلارنى، كومباينلارنى، ئاۋتوماشى-
نىلارنى قولۇمىز بىلەن تۇتۇپ، كوزۇمىز بىلەن
كوردۇق. ئاسمانغا پەرۋاز قىلغان، جاھان بوش-
لىقىغا ئۇچقان ئىنساننى، ھەيۋەتلىك ھاۋا كې-
مىسى كەبى موجىزىلەرنى بىلدۇق. بۇنىڭ ھەم-
مىسى سوۋېت دەۋرىدىكى ھەقىقەت. ئېلىمىزنىڭ
ئوسكەنلىكىنىڭ يارقىن دەلىلى.

بىز يېقىندا، ئىبەكەڭنى ژۇتىدا ئۇچرىتىپ
قالدۇق. ئوز ئىشى بىلەن مەلىسىنى ئايلىنىپ
ژۈرگەن بوۋاي بىزنى سەممىي قارشى ئالدى.
كەۋرىلىك، ئېگىز بويلۇق بۇ ئادەمنىڭ قەددى-
قامىتى قىرىلىقىغا بويۇن ئەگمىگەندەك كورۇن-
سىمۇ، ئۇنىڭ بىر چاغلاردىكى قاپ-قارا ساقال
بۇرۇتى كۈمۈچ رەڭگە كىرىپتۇ. كوكرىگىدىكى
قوش ئالتۇن يۇلتۇز بوۋايغا ئېخىمۇ سولەت
بېرىپ تۇرىدۇ. مېنى قىرىتماي، مۇكچەيتمەي
كېلىۋاتقان نەرسە نېمە دېسەڭ، ئۇ- ئېلىمىنىڭ
ھورمىتى، ئەمگىكىمنىڭ مېۋىسى دەيدۇ ئۇ.

بوۋاينىڭ كوڭلى خۇش، خاتىرجەم، دەستى-
خىنى بېرىكەتلىك، زامانىۋىي ئوي، ماشىنا ۋە
تۇرمۇش ئۈچۈن كېرەكلىك ھەممە نەرسىلەرگە
ئىگە. پۈتكۈل ھايات يولىنى بىللە باسقان رە-
پىقىسى يېنىدا. كەنجە ئوغلى سېيىتبېك كول-
خوزدا ئاگرونوم، نەۋرىلىرى سېيىلبېك، پاتىمە،
بوتا، باقتىگۈل مىربېكلەر مەكتەپتە ئوقۇپ،
تەلىم ئالماقتا.

خۇلاسە قىلىپ شائىر سوزى بىلەن:
تاشمايدىغان مۇجەزى،
دولقۇنسىز دالا كولدەك.
ياشا ئىبراي بوۋىمىز،
بېپايان، چەكسىز ئومۇردەك.
دېگىمىز كېلىدۇ.

ئەبدىبېك نۇرماغامبېتوۋ.
قىزىلئوردا ئوبلوسى.

شاخمات، دوبيا، دومبىرا، ماندالىنا، گىتارا، با-
يان قاتارلىق ساز ئەسۋاپلىرى. تامدۇرى ناخشا
سازلار ياڭراپ تۇرىدۇ. تاماللاردىكى برىگادا
ھاياتىنى تەسۋىرلەيدىغان فوتو- سۈرەتلەر،
ۋەشلىق ياللۇنى، تاملىق رەسىملىك تام گېزى-
تى دىققەتنى جەلىپ قىلىدۇ.

ياش چوپانلارنىڭ ياتاقخانىسىنى ئارىلاپ
باقتۇق. قاردەك ئاپپاق يايپاقچىلار، تامغا ئىلىن-
غان گىلەملەر، كىيىم شكاپلىرى بىلەن تام تەي-
نەكلەر شۇنداقلا كورسىلار بىلەن دۇئالار ئوي-
نى ئالاھىدە زىبەتلەپ تۇرىدۇ. ژۇيۇنىدىغان
ۋە كىر- قات يۇيۇلىدىغان بولمىلەر ئايرىم جاي-
لاشقان بولۇپ، ھەپتىسىگە ئىككى قېتىم كۆچمە
مونچا كېلىپ تۇرىدىكەن.

برىگادا ھاياتى كۆڭۈللۈك ھەم قىزىق ئوت-
مەكتە. دەيدۇ ياش قويچى سەۋلە بساخمېتوۋا،
-ئوۋەت بىلەن دەم ئالىمىز، بوش ۋاقىتلىرىمىز-
دا سوۋخوز مەركىزىدىكى ئويلىرىمىزگە بار-
مىز. قارىمىقىمىزدا «موسكۋىچ» ماركىلىق يې-
ڭى ئاۋتوماشىنا بار. بۇ ياشلارنىڭ ھەر
قايسىسى ھەر تۈرلۈك مۇتەخەسسىسلىككە ئىگە
بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا مېخانىزاتور، سۇن-
ئىي- ئۇرۇقلاندۇرغۇچى تېخنىك، موتورىست،
قوي قىرقىغۇچىلار، مال فېلدشېرىمۇ بار.

ياش چارۋىچىلار ئىشتىن بوش ۋاقىتلىرىدا
مەدەنىي دەم ئالىدۇ. پات- پاتلا رايوندىن كىنو
مېخانىك ت. بايبولوۋ كىنو ئەكىلىپ كورسىتىپ
تۇرىدۇ. شۇنداقلا ئۇلار ئوزلىرىنىڭ سەنئەت
ئۆمەكلىرىنىڭ ئىشلىرىغا قاتنىشىدۇ. قۇرمانغازى-
نىڭ «سارى ئارقا» دەۋلېتكېرېينىڭ «قوس ئال-
قا» كۈيلىرى، ۋەتەن توغرىلىق ناخشىلار، مۇ-
ھەببەت ۋە دوستلۇق ئاھاڭلىرى ياشلارنىڭ
زوقلىنىپ ئورۇنلايدىغان ئەسەرلىرىدۇر.

شەمەي ئوبلوسى، چۇبارتاۋ رايونى، چوقان
ۋەلىخانوۋ نامىدىكى سوۋخوزنىڭ ياشلىرى ھەر
تاڭنى ئەمگەك بىلەن باشلاپ، ھەر ئاخشامنى مانا
شۇنداق نەغمە- ناۋا بىلەن كۆڭۈللۈك ئوت-
كۈزىدۇ.

ئىشچىلار ئىلگىرى، ھەم ئەمگەككە، ھەم بى-
لىمگە خۇشتار ياشلار.

ئاقىلبېك مانابايېۋ،
شەمەي ئوبلوسى.

سۈرەتتە: چۇبارتاۋلىق قوي ئوستۇرگۈچى ياشلارنىڭ «قىزىل شۇڭقارلار» برىگادىسىنىڭ
يايلاقتىن كۈزلەككە كۆچكەن پەيتى.

شېئىر دەپتىرىدىن

سەن تاپىسەن جاننىڭ راھەت - داۋاسىن،
كورگىنىڭدە قازاقنىڭ كەڭ دالاسىن،
بۈيۈك تاغلار، كۈمۈچ كوللەر، دەريالار
تۇتار ساڭا كوڭۈلدەك ساپ ھاۋاسىن.

ئۇلاشتۇرغان يېقىن بىلەن ژىراقنى،
قېرىنداش قىپ شەھەر بىلەن قىشلاقنى.
ھەممە يەردە شاتلىق، بەخت قۇچسەن،
كورۇپ ئىلىنچ ياققان ئوچمەس چىراقنى.

مەن موشۇ ژۇت شەيداسىمەن - ئامرىغى،
تۈگىمەيدۇ يەر ئاستىنىڭ بايلىغى.
قىمىز ئىچسەڭ، ئۇنۇتمىغىن ئۇنىڭغا
ئىلھام قوشۇپ سۇنار قازاق يايلىغى.

ئارمانلارغا قىياس ئېگىز تاغلىرى،
سېخىلىقتا شاھىد گوزەل باغلىرى.
بۇندا ھەر كىم چوققىلارغا ئىنتىلەر،
شۇڭا ئۇمۇت بىلەن ئوتەر چاغلىرى.

ئارتتا قالدى قانچە - قانچە داۋانلار،
شوھرىتىمىز سىغماس ھېچبىر داستانغا.
بايقا ئۇردىن پازالارغا يول ئېچىپ،
باتۇر ئوغلان ئۇچتى چەكسىز ئاسمانغا.

ئات مىنگۈزۈپ، تون كىيگۈزۈپ مېھمانغا،
دەستىخىنىن ژىغمايدىغان ۋەتىنىم.
ئاتمىش ژىلنىڭ پەللىسىگە يەتكەندە،
چىنار كەبى يىلتىز تارتتىڭ ھۆر ئىلىم.

سېرىك كاتتاباي ئوغلى

گېزىتخانلارنىڭ خەتلىرى

تەھرىراتىمىزغا گېزىتخانلىرىمىزدىن خەتلەر كېلىشكە باشلىدى. تۈركىيەدىن... غەربىي گېرمانىيەدىن...

«ژىراقتا ژۈرگەن بىزلەرنى ئەسلەپ-جەمىيەت تەشكىل قىلىپ، گېزىت چىقىرىپسىزلەر، دەيدۇ گېزىتخانلىرىمىزنىڭ بىرسى،- ئەل ژۇتنى بىر كورسەك دەيمىز. مەن ۋەتەندىن ئايرىلىپ سۇغا ئاققان سالدەك ژۈرگەن بىر قېرىندىشىڭلار بولۇمەن. بالىلىرىم ھەممىسى مەكتەپتە، ئوز تىلىدا بولمىسىمۇ ئوقۇۋاتىدۇ. مەخسىتىم، ئۇلار قازاق پەرزەنتلىرى ئىكەنلىكىنى ئۇنۇتمىسا، نەدە ژۈرمىسۇن، «مەن قازاقمەن» دەپ ژۈرسە، دەيمەن. موشۇنىڭغىمۇ ئىمكانىيەت بولماي ژۈرەتتى. خۇدا ئوڭلاپ، بۇندىن بۇيانسىزلەر بىلەن مۇناسىۋەت باغلاپ تۇرۇش ئىمكانى تۇغۇلدى دەپ ئويلايمەن. يات ژۇتتا غېرىپسىنىپ قالغان كوڭلۇم سىزلەردىن كوپ نەرسىلەرنى كۈتىدۇ... «بىزنىڭ ۋەتەن» گېزىتىنى ئۈزلۈكسىز ئەۋەتىپ تۇرسىڭىزلار، مۇمكىن بولسا، قازاقچە ۋە ئۇيغۇرچە ناخشا- سازلار، دومبىرا، قوبۇز دۇتار- تەمبىر بىلەن ئىجرا قىلىنغان ئاھاڭلار يېزىلغان پاتېفون تەخسىلىرىنى، شۇنداقلا كىتاپ ئەۋەتىپ بەرسىڭىزلەر. بۇ يەردە بىر نەچچە ۋەتەنداشلىرىمىز بار. ھەممىسى «بىزنىڭ ۋەتەن» گېزىتىنى مەمنۇنلۇق بىلەن ئوقۇماقتا».

بىر قاتار گېزىتخانلار گېزىتىمىز ھەققىدە پىكىر ئېيتىدۇ. «بىزنىڭ ۋەتەن» گېزىتىنى ئەۋەتكەن ئىكەنسىلەر، دەيدۇ تۈركىيەدە تۇرۇشلۇق بىر ۋەتەندىشىمىز ئوزىنىڭ قازاقستاندا ياشايدىغان بىر تۇققىنىغا يازغان خېتىدە. «ئۇنىڭ ئۈچۈن كوپ رەخمەت. ئىشىڭلار ئىلگىرى، قەدىمىڭلار قۇتلۇق بولسۇن، سورىغانلارغا تەھرىراتنىڭ ئادرېسىنى بېرەرمەن».

غەربىي گېرمانىيەدە تۇرۇشلۇق بىر ژۇتدىشىمىز گېزىت توغرىلىق مۇنداق دەپ ئوز پىكرىنى ئىزھار قىلىدۇ: «ۋەتەن مېھرى ئوتتىمۇ ئىسسىق، ۋەتەنسىز ئادەم- گۈلشەنسىز بۇلبۇل» دېگەندەك، ۋەتەنسىز ژۇرۇش ئوڭاي ئەمەس ئىكەنلىكىگە ھەممە ئىقرار قىلىدۇ، «بىزنىڭ ۋەتەن» گېزىتىنىڭ نەشىر قىلىنىشى ئىنتايىن پايدىلىقتۇر...»

تەھرىراتىمىز گېزىتىمىز ھەققىدە ئىللىق پىكىر ۋە ياخشى خاھىشلىرىنى بىلدۈرگەن گېزىتخانلىرىمىزغا تەشەككۇر ئېيتىدۇ. ئەلۋەتتە، مەزكۇر خەتلەردىكى پايدىلىق تەكلىپلەرگە گېزىت چىقىرىش جەريانىدا ئېتىۋار بېرىلىدۇ. بەدىئىي ئەدەبىيات ئەسەرلىرىنى ئەۋەتىپ بېرىشىمىزنى ئىلتىماس قىلغان گېزىتخانلارنىڭ تەلەپلىرىگە بىنائەن ئۇلارنىڭ كورسەتكەن كىتاپلىرىنى، بالىلىرىغا ئانا تىلىنى ئۈگۈتۈشتە قىيىنچىلىق كورۇۋاتقان ۋەتەنداشلىرىمىزغا دەرسلىكلەر ئەۋەتىپ بەردۇق.

«بىزنىڭ ۋەتەن» گېزىتى بىلەن دىدارلاشمىغان ۋەتەنداشلىرىمىز تېخى كوپ بولسا كېرەك. شۇڭلاشقا ئۇلارنىڭ ئىزگۈ نىيەتلىك ژۇتداشلىرىمىز تۇپەيلى گېزىتىمىزنى ۋاقتىدا تاپشۇرۇپ ئېلىپ ئوقۇپ تۇرۇشىغا كامىل ئىشىنىمىز.

ئېچىلىق فوندى ھېساۋىغا

ئېچىلىق فوندى پايدىسىغا يېقىندا ئالما شەھەرلىك مەدەنىيەت ئويىدە پايتەختىمىزدىكى ئوبلوسلۇق فىلورمونىيە ئارتىستلىرىنىڭ كونسېرتى بولۇپ ئوتتى. كونسېرتتىن چۈشكەن كىرىم ئېچىلىق فوندىغا تەۋسىيە قىلىندى.

-تاماشىبىنلار كونسېرتىمىزنى ئىنتايىن زوقلىنىپ تاماشە قىلدى،- دەيدۇ فىللارمونىيەنىڭ بەدىئىي رەھبىرى بولات قابىلبايېۋ. كونسېرتقا «ئالماتى نەۋھەندېرى»، «ئەمسېم» ۋە «مايرا» ئانسامبىللىرى ئىشتىراك قىلدى.

ئەزىلخان نۇرشايىخوۋ- مېۋلىك ئىجادىي پائالىيەت كۆرسىتىپ ئۈزگەن مەلۇم قازاق يازغۇچىسىدۇر. ئۇنىڭ ئەسەرلىرى ئاساسەن ياشلار تەربىيىسىگە، ۋەتەن ھىمايىچىلىرىنىڭ جاسارىتىگە، شۇنداقلا ئەمگەك ئەھلىگە بېغىشلانغان بولۇپ، كىتابخانلار تەرىپىدىن ياخشى باھا ئالدى. يېقىندا ئەزىلخاننىڭ «ھەقىقەت ۋە رىۋايەت» ناملىق رومان- دىئالوگى نەشر قىلىندى. مەزكۇر كىتاپ ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشى دەۋرىدە قەھرىمانلىق كۆرسىتىپ، جەڭ مەيدانىدا ئەسكەرلەرنى ئىدارە قىلىشتا ھەربىي ماھارەت نامايىش قىلغان يازغۇچى باۋۇرجان مومىش ئۇلىنىڭ ھاياتىغا بېغىشلىنىدۇ. س. ھاسانوۋ تەرجىمىسىدە مەزكۇر ئەسەردىن ئۈزۈندە ئېلان قىلدۇق.

ھەقىقەت ۋە رىۋايەت

مۇئەللىپ. باۋىكې، ئەنىۋاقتا سىز ئارا سىز بىر چەت ئەللىك يازغۇچى خانىم بىلەن ھەمسۆھبەت بولدۇم دېگەندەك قىلىۋېدىڭىز.

باۋۇرجان. ھە-ئە، بۇنىڭدىن بىر يىل بۇرۇن فرانسىيەدىن بىر يازغۇچى خانىم ئالمۇتىغا كەلدى. ئۇنىڭ ئاكىسى فرانسۇز ئارمىيەسىنىڭ پودپولكوۋنىگى بولۇپ، مومىش ئۇلىغا تاپشۇرۇش ئۈچۈن سىگلىسىدىن خەت ئەۋەتىدۇ.

خانىم ئالمۇتىغا كېلىپ، يازغۇچىلار ئىتتىپاقىدا مېنى سۈرۈشتە قىلىدۇ. ئىتتىپاقتىكىلەر مېنى بېتاپ، ئۆيىدە ياتىدۇ، يولۇقۇش تەس دەيدۇ. خانىم ئاكىسىنىڭ ئامانىتىنى تاپشۇرۇش ئۈچۈن قانداق بولمىسۇن مېنى كۆرمەكچى بولىدۇ. تېلېفون كىتاۋىدىن مېنىڭ ئادرېسىمنى تېپىپ ئالىدۇ. ئۆزى رۇسچە ياخشى سۆزلەيدىكەن 2-20-44 سانلىق تېلېفوننى جىرىڭلىتىدۇ.

— ئەپۇ ئېتىسىز، بۇ مومىش ئۇلىنىڭ ئۆيىمۇ؟ — دەپ سورايدۇ. شۇ پەيتتە باۋۇرجان ئەتىسىز، قۇرۇق ئۇستىخان بارماق پۇتلىرىنى ئىككى قولىغا يېقىپ ئولتۇراتتى.

— ئۇ كىشىنى تېلېفونغا تەكلىپ قىلىش مۇمكىنمىكىن؟

— مۇمكىن.

— كەمەش، چەت ئەللىك تەلەپپۇز بىلەن سۆزلەيدىغان بىر رۇس ئايالى سىزنى تېلېفونغا تەكلىپ قىلىۋاتىدۇ، دېدى. بۇ كىم بولدى، دەپ تروبكىنى ئالدىم

— مەن سىزنى كۆرمەي ئەلما- ئەتىدىن كەتمەيمەن دېگەن ۋەدەم بار ئىدى. سىزنى ساقىنىپ دەپ ئاڭلىدىم. ئۈزۈلۈپ كېتىشىڭىزگە سەممىي تىلەكداشمەن. لېكىن بىر مىنۇت بولسىمۇ سىز بىلەن دىدارلىشىشقا ئىجازەت بەرسىڭىز دەپ، ئىلتىماس قىلماقچىمەن.

— مەرھەمەت، مادام، — دېدىم مەن. — ئاغرىغىنىم راست. ھازىر ياخشى بولۇپ قالدىم. ئەتە قايسى ۋاقىتتا كەلسىڭىز، بىزنىڭ ئىشىگىمىز ئوچۇق.

ئەتىسى چۈشتىن كېيىن ئىشىك بېشىدىكى قوڭغۇراق جىرىڭلاپ كەتتى. ھېلىقى فرانسۇز خانىمىكەن. يېنىدا بىزنىڭ يازغۇچىلار ئىتتىپاقى رەھبەرلىرىدىن بىرسى بار. خانىم ئىلتىماسىنى ئورۇنلىغىنىم ئۈچۈن تەشەككۈرلەرنى ياغدۇرىۋەتتى. ئاندىن ئۇ سومكىسىدىن ئاكىسىنىڭ خېتىنى ئېلىپ، ماڭا سۇندى. خەتكە بىر باقتىمدە:

— مەن فرانسۇزچە بىلمەيمەن، مادام، — دېدىم.

ئۇ دەررۇ سومكىسىدىن ئىككىنچى بىر خەتنى ئالدى.

— ئەپۇ ئېتىسىز، جانابى پولكوۋنىك، مەن خەتنىڭ رۇسچە تەرجىمىسىنى بەرمەپتىمەن.

فرانسۇز پودپولكوۋنىگى ماڭا جەڭگىۋارلىق سالام يوللاپتۇ. مەن توغرىلىق بىلىدىكەن. سوۋېت ئارمىيەسىنىڭ پولكوۋنىگىنى ئۇستازىم دەپتۇ ۋەكازا سۆزلەر. خەتنى ئوقۇپ چىقىپ:

— ئاكىڭىزغا رەخمەت. مېنىڭدىنمۇ جەڭگىۋارلىق سالام ئېيتىڭ، — دېدىم.

خانىم تەبەسسۇم ئىچرە:

— سىزگە بىر قانچە سوئاللىرىم بار ئىدى، مۇمكىنمىكىن؟ — دېدى.

شۇ پەيتتە خانىمنى باشلاپ كەلگەن يازغۇچى قازاقچە:

— باۋىكې، خانىمنىڭ ئىلتىماسىنى يەردە قالدۇرمايلى، — دېۋىدى، مەن ئۇنىڭ سۆزىنى تارتىپ ئالدىم دە:

— مادام قازاقچە بىلمەيدۇ، مەن فرانسۇزچە بىلمەيمەن، شۇڭلاشقا رۇس تىلىدا سۆھبەتلەشسەك، قانداق دېدىم.

— قازاقلار فرانسۇز ئەدەبىياتىنى ئوقۇمدۇ؟ — دەپ خانىم بىرىنچى سوئالىنى قويدى.

— ئوقۇيدۇ، مادام، جىق ئوقۇيدۇ، — دېدىم. ئاساسەن رۇس ھەم قازاق تىللىرىدا ئوقۇيدۇ. ئاندىن فرانسۇز تىلىدا ئوقۇيدىغان قازاقلارمۇ بار. لېكىن ھازىرچە ئۇلار ئاز بولسىمۇ، خاتىرجەم بولۇڭكى، بارا-بارا فرانسۇز ئەدەبىياتىنى ئەسلى نۇسخىسىدىن ئوقۇيدىغان قازاقلارنىڭ سانى كۆپىيىپ كېتىدۇ.

خانىم جاۋابىمنى يېزىپ ئالغاندىن كېيىن:

— خانىم، مۇمكىن، مېنىڭ فرانسۇز ئەدەبىياتىدىن خەۋەردارلىقىمنى بىلگىڭىز كېلىدىغاندۇر، — دېدىم.

خانىم ئۈنچىقمىدى. مەن ئورنۇمدىن تۇردۇم دە:

— مەرھەمەت، مېنىڭ كىتاپلىرىمنى كۆرۈپ بېقىڭ، — دەپ كابىنېتىمنىڭ ئىشىكىنى ئاچتىم.

خانىم ئورنىدىن تۇرۇپ، كابىنېتقا كىردى دە، شكافلاردىكى كىتاپلارغا قاراپلا قالدى.

— ئو- ئو- زولە، فلوبېر، بومارشې!

— ئو- ئو- ئاناتول فرانس، رومېن رول لان، لۇئى ئاراگون! ئو- ئو، سېگت- ئېكزيۇپېرى! دەپ، خانىم ھەيرانلا بولۇپ قالدى.

— سوئالىڭىزغا قانائەتلىنەرلىك جاۋاپ ئالدىڭىزمۇ، مادام؟ — دېدىم مەن.

خانىم ئىجابىي جاۋاپ ئىشارىتىنى قىلدى.

— قېنى ئولتۇرايلى، ئازادە.

خانىم ئورنىغا ئولتۇرغاندىن كېيىن:

— سىزنىڭ فرانسىيە پرېزىدېنتى دېگول لىغا كۆز قارىشىڭىز قانداق؟ — دەپ ئىككىنچى سوئالىنى قويدى.

— كۇبانى زىيارەت قىلغىنىمدا ھەربىيلەر سەياسىي سوئاللار بېرىشتى. مەسىلەن، ئامېرىكا قوشما شتاتلىرىغا، ئەنگلىزلارغا قانداق قارايسىز ۋەھاكازىلار. مەن ھېچ بىر سەياسىي سوئالغا جاۋاپ بەرمەيمەن دېدىم. چۈنكى مېنىڭ پارتىيەمنىڭ، ۋەتىنىمنىڭ ئۇلارغا كۆز قارىشى قانداق بولسا، مېنىڭمۇ كۆز قارىشىم شۇنداق. شۇندىن كېيىن كۇبالىقلار ماڭا سەياسىي سوئاللار بەرمەيدىغان بولۇۋىدى. لېكىن سىزنىڭ ئاياللىق سوپىتىڭىزنى ھۆرمەتلىگەن ھالدا جاۋاپ قايتۇراي دەيمەن.

— دې گولل جاناپلىرىنىڭ سەياسىي يولىغا قوشۇلمايمەن. لېكىن ئۇنىڭ ئۆزىنى فرانسىيەنىڭ ۋىجدانلىق پەرزەنتلىرىنىڭ بىرى دەپ ھېساپلايمەن، — دېدىم.

— قازاق ئەدەبىياتى ھەققىدە پىكرىڭىز قانداق؟

— ئېيتايىن ياخشى، — دېدىم مەن. بۇرۇندىن بەزى ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرىنىڭ قازاق ئەدەبىياتى كېيىنكى چاغلاردىلا تەرەققىي ئېتىشكە باشلىدى دېگىنىگە قوشۇلمايمەن. مەسىلەن، قازاقلارنىڭ باتۇرلار جىرىنى ئالايلى، ئۇلارنىڭ ھەر بىرى جاھاندىكى ھەر قانداق روھىي مىراسلاردىن كام ئەمەس. بىزنىڭ «قوبلاندى باتۇر» جىرىمىزنىڭ ئۆزىلا نېمىسلارنىڭ «نىبېلۇنگلار توغرىلىق»، فرانسۇزلارنىڭ «رولاند توغرىلىق»، كارېللار بىلەن فىنلارنىڭ «كالېۋالا» داستانلىرى بىلەن قاتار تۇرىدۇ. قازاقلارنىڭ مۇنداق جىرلىرىنىڭ سانى ئەللىكچە بار. ئۇلارنىڭ بەدىي ۋە تەسىر ئېتىش سۈپەتلىرىنى پروفېسسورلىرىمىز ئالىي ئوقۇش يۇرتلىرىدا بىر يىل داۋامىدا تەھلىل قىلىدۇ. ۋاھالەنكى، بۇ ئەجايىپ قەھرىمانلىق داستانلاردەمەلەپ مۇئەللىپلەر تەرىپىدىن ئىجات قىلىنغان بولۇپ، بارا-بارا ئۇلارنىڭ ئىسىملىرى ئۇنتۇلۇپ، ئۇلار خەلق ئىجادىغا ئايلىنىپ كەتكەن. شۇ بىر ئېسىل جىرلارنى، ئەجايىپ ماقال- تەمسىللەرنى، ئەقلىيە سۆز، تېپىشماق، ھەرخىل ئايتىسلارنى قېدىمىي مۇئەللىپلەر ئۆزلىرىنىڭ كابىنېتلىرىدا ئولتۇرۇپ ئىجات قىلغانلىقى چوقۇمدۇر.

خانىم ماڭا تىكىلىپ قاراپلا قالدى.

— ئىشەنمەي تۇرامسىز، مادام؟ — دېدىم مەن.

خانىم ئىشەنمەيمەن دەپ ئىشارە قىلدى.

— سىزنىڭ ئاتا- بوۋىلىرىڭىز كۆچمەن بولغاچقا ئۇلاردا نېمە قىلغان كابىنېت دەپ ئويلاپ تۇرىمەن.

— لېكىن ئۇلار بىر چاغلاردا ئولتۇراقلاشقان خەلق بولغان. ئوترار، تاراز كەبى شەھەرلەرگە ئىگە بولغان مەدەنىي ئەل. پۈتكۈل شەرىق ئەھلىنىڭ سودا مەركىزى بولغانلىقىمۇ ئېنىق. كېيىنرەك چەت ئەللىك باسقۇنچىلار مەزكۇر شەھەرلەرنى خارابىلارغا ئايلاندۇرۇپ، دېخانچىلىق مەدەنىيىتىنى بەربات قىلىپ، خەلقنى ياڭلىۋاشتىن كۆچمەن قىلىۋەتكەن. گەپ ئۇ توغرىلىق ئەمەس، بەلكى، قېدىمىي ئاقىنلىرىمىز ئەجايىپ ئەسەرلىرىنى ئۆز كابىنېتلىرىدا ئىجات قىلغانلىقى ھەققىدە. ئويلاپ بېقىڭ، مادام، كابىنېتسىز ئەسەر يېزىش مۇمكىن ئەمەس.

خانىم يەنە ئىجابىي جاۋاپ ئىشارىسىنى قىلدى.

— قازاق ئاقىنلىرى ئۈچۈن كابىنېت بولغان پايانسىز دالا ھەم گۈزەل تەبىئەت دەرگاھىدا ئۇلار مولدۇركول، زۇمرەت تاغلار، تەۋەرۈك ئاتا ماكان، ئۆز مۇھاپىزەتچىلىرى بولغان قەھرىمانلار ھەققىدە ئەسەرلەر ئىجات قىلغان. مانا شۇ كابىنېتتا ئولتۇرۇپ، ئۇلار سەھەردە سابا بىلەن، ئاخشىمى خۇپيانە يۇلتۇزلار بىلەن ھەمسۆھبەت بولغان.

— قازاق يېزىقى قاچان پەيدا بولغان؟

— قېدىمىدىن.

— تارىخچىلار قازاق يېزىقى ئەرەپلەر ئىستىلاسىدىن كېيىن پەيدا بولسا كېرەك دېيىشىدۇ.

— ئۇنىڭدىنمۇ ئاۋال. قېدىمىي زامانلاردىن قازاق يېزىقى ۋە مونۇنۇڭغا ئوخشاش يېزىق ئەسۋاپلىرى بولغان. مەن كۆرسەتكۈچ بارمىقىم بىلەن ئۈستەلدىكى ئاۋتومات قەلەم سانچىقلىق يېزىش ئەنجامىنى كۆرسەتتىم. قازاقلار موشۇ ئەسۋاپلار بىلەن نوتىلارنىمۇ، شۇنداقلا دىپلوماتىك مەكتۇپلەرنىمۇ پۈتۈپ كەلگەن.

خانىم ماڭا يەنە ئەجەپلىنىپ قارىدى.

— ئىشەنمەيۋاتامسىز، خانىم؟

— ھە ئە، — دېدى ئۇ.

قازاقلارنىڭ يېزىش ۋاستىسى مانا مونۇ بولغان، — دەپ مەن كۇرسى يېنىدىكى دومبىرىنى ئېلىپ، ئۇنى چېرتىپ- چېرتىپ قويدۇم. — داڭلىق قازاق ئاقىنلىرى بىلەن بەستىكارلىرى ئۆز شېئىرلىرىنى ۋە ئاھاڭلىرىنى خەلقنىڭ قەلبىگە موشۇ ئەسۋاپ ياردىمىدە يازغان. باسقۇنچىلارنىڭ زوۋانىنى ئۇقمىسىمۇ بىزنىڭ قېدىمىي ئەلچى- ۋەكىللىرىمىز ياۋ قوشۇنلىرىنىڭ يولىغا چىقىپ، دومبىرا ساداسى بىلەن جاۋاپ بەرگەن، ئۇلارغا ئۆزلىرىنىڭ قەتئىي تەلەپلىرىنى دومبىرا كۈيى بىلەن ئۇقتۇرغان. كۈي قازاق قوشۇنلىرىنىڭ ئوم ئېكەنلىكىدىن، ئۇلار ئۆز دىيارىنى تامچا قېنىنى ئايىماستىن قوغداشقا تەييار ئېكەنلىكىدىن، ئۇلارغا بەلەنت تاغلار بىلەن شوق دەريالار يولەكچى ئېكەنلىكىدىن دېرەك بەرگەن. كەڭ قازاق دالاسىدا ياۋغا پىچىلگەن كېپەن بار، شۇنىڭ ئۈچۈن ئېسىڭنىڭ بارىدا جېنىڭنى جايلا دېگەن.

— شۇڭلاشقا قازاق دىيارىنى ئەڭ ئاۋال مۇزىكا دىيارى دېيىشىمىزگە بولىدىكەندە؟

— قازاقلار ئەڭ ئاۋال باتۇر، ئاندىن چېچەندىنلا ئاقىن، بەستىكار ھەم ناخشىچى بولغان. قازاق ئەدەبىياتىدا ۋەتەننى قوغداش ئەزەلدىنلا ئەڭ ئاساسىي ماۋزۇ بولۇپ قالغان. ئاندىن قازاقلار بىناكارلىق ھۈنىرىنى، نەققاشنى بۇرۇندىنلا ئىگەللەپ ئالغان. بۇنى كۆرۈمەن دېسىڭىز، مېنىڭ ئۈزۈم بولغان جامبۇل ئوبلۇسىدىكى ئايشە بۈۋىنىڭ مازارىنى كۆرۈپ بېقىڭ. ئۇ مازار جاھاندىكى ئىلغار بىناكارلىق ئەمۇنىلىرى بىلەن بەسلىشەلەيدۇ. ئۇنداق گۈزەل يادىكارلىقلار قازاق سەھراسىدا نۇرغۇن ئۇچرايدۇ. قازاق ئاياللىرى چەتتىنلا قول ھۈنەرۋەنلىرى بولغان. قازاق ئايالى چەككەن كەشتە جاھان مىقياسىدا تېپىلمايدۇ، دېسەم ماڭا ئىشىنىڭكى، مۇبالىغە بولمايدۇ.

ئېيتقانلىرىڭىزغا تولۇق ئىشەندىم، — دېدى خانىم ئورنىدىن تۇرۇۋېتىپ. سوئاللىرىم تامام. بىرلا ئىلتىماسىم شۇكى، ئۆزىڭىزنىڭ «ئارقىمىزدا موسكۋا» دېگەن داڭلىق كىتاۋىڭىزنى ماڭا ھەدىيە قىلسىڭىز، ئۆزەم ئۈچۈن، ئائىلەم ئۈچۈن بىباھا خاتىرە بولار ئىدى.

— مەرھەمەت، مەرھەمەت، مادام!

مەن ئىمزا چېكىپ مەزكۇر كىتاپنى ھەدىيە قىلدىم. فرانسىيەلىك خانىم قىزغىن تەشەككۈر ئېيتتى.

ئاندىن باۋۇرجان ماڭا بىر قەغەز پاپكا سۇندى.

باۋۇرجان. سەن ماڭا چەت ئەللەردىن كەلگەن خەتلەرنىڭ تەرجىمىلىرىنى كۆرسەتكىن دېۋىدىڭ. مانا. ئۇيىگە ئاپىرىپ ئوقۇپ چىقارسەن. ئىچىدە بىزنىڭ بىر ھەربىي ئۇچىلىشقى كۇرساتتىغا ئۆزەم يازغان جاۋاپمۇ بار.

مۇئەللىپ. رەخمەت، باۋىكې.

تەھرىر ھەيئىتى

گېزىتنىڭ ئادرېسى 480091، ئالمۇتا شەھىرى، فۇرمانوۋ كوچىسى، 88. تېلېفونلار 82-60-62، 85-43-62. گېزىت- ژۇرنال نەشرىياتىدا نەشر قىلىنىدۇ. ئىندېكس 72877